

การประเมินโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของ
อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

Evaluation of the project to promote the knowledge network process of Khao Yoi

District, Phetchaburi Province

สิริพร โตพิทักษ์

Siriporn Topitak

นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเขาย้อย

Operational Level Community Development Officer,

Khao Yoi District Community Development Office

E-mail: siriporn.top@rmutr.ac.th

Received 02-12-2024; Revised 30-12-2024; Accepted 31-12-2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อประเมินระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี (2) เพื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (3) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการและระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ดำเนินการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 142 คน โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่าที ค่าความแปรปรวนแบบทางเดียวและค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัยประกอบด้วย (1) ด้านระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด (2) ด้านการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ความเห็นของผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีอายุและระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับ ระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ไม่แตกต่างกัน (3) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการและระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ OTOP โครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้

Abstract

This research aimed at the following objectives (1) to evaluate the effectiveness level of the knowledge network promotion project of Khao Yoi District, Phetchaburi Province (2) to compare the effectiveness level of the knowledge network promotion project of Khao Yoi District, Phetchaburi Province classified by personal factors; and (3) to test the relationship between management and the effectiveness level of the knowledge network promotion project of Khao Yoi District, Phetchaburi Province. The research was conducted by collecting data from 142 One Tambon, One Product (OTOP) producers and entrepreneurs participating in the knowledge network promotion project in Khao Yoi District, Phetchaburi Province. The data were collected by using a questionnaire. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way ANOVA, and Pearson correlation coefficient. The research results consisted of (1) the effectiveness level of the knowledge network promotion project of Khao Yoi District, Phetchaburi Province, which was at the highest level and (2) in terms of the comparison of the effectiveness level of the knowledge network promotion project of Khao Yoi District, Phetchaburi Province, classified by personal factors. The opinions of the One Tambon, One Product (OTOP) producers and entrepreneurs participating in the knowledge network promotion project in Khao Yoi District, Phetchaburi Province, with different ages and educational levels, had different opinions on the effectiveness level of the project to promote the knowledge network process of Khao Yoi District Phetchaburi Province was not different (3) In terms of the relationship between management and the effectiveness level of the project to promote the knowledge network process of Khao Yoi District Phetchaburi Province it was found that there was a positive relationship.

Keywords: Effectiveness, OTOP, Knowledge Network Process Promotion Project

บทนำ

ในช่วงปี 2540 เป็นช่วงที่ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อให้กับประชาชนในทุกระดับ โดยเฉพาะปัญหาความยากจนของประชาชนระดับรากหญ้า ซึ่งเป็นประชากรส่วนมากของประเทศ รัฐบาลในขณะนั้นจึงได้มีการแถลงนโยบายเร่งด่วน จัดให้มีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) เพื่อส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นสร้างชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงานสร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากร ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีจุดเด่น สร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยยังคงมีความ

สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งรัฐจะเป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุนองค์ความรู้สมัยใหม่ ตลอดจนการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์จากชุมชนสู่ตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ด้วยระบบร้านค้าเครือข่ายและอินเทอร์เน็ต โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) ได้ดำเนินการมากกว่า 20 ปี โดยได้มีการพัฒนา ต่อยอด สร้างสรรค์ภูมิปัญญาที่มีอยู่ เป็นผลิตภัณฑ์จำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ

สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี พ.ศ.2566 – 2570 ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่มุ่งพัฒนาชุมชนภายใต้วิสัยทัศน์ “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หนึ่งในเป้าหมายสำคัญคือ เศรษฐกิจฐานรากมีความมั่นคง คนในชุมชน มีอาชีพ มีรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน การใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม ภูมิปัญญา เพื่อเพิ่มคุณค่า มูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2566) ทั้งนี้ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงมีโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ (Knowledge – Based OTOP : KBO) ขึ้นในทุกจังหวัด

การขับเคลื่อนหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) รัฐบาลได้ส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมสนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งแก่ภาคประชาชน และการส่งเสริมบทบาทของสถาบันการศึกษาในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP เพื่อฝึกกำลังของทุกภาคส่วนในชุมชนขับเคลื่อน OTOP สู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนในรูปแบบของเครือข่ายองค์ความรู้ หรือ Knowledge-Based OTOP : KBO โดยการเชื่อมโยงแหล่งความรู้ในท้องถิ่นและชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานด้านเทคนิคการผลิตที่เกี่ยวข้อง มีการเสริมสร้างความรู้ ทักษะและพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีความโดดเด่น มีคุณภาพมาตรฐาน พร้อมทั้งจะจำหน่ายภายในประเทศและต่างประเทศ ที่สำคัญผลิตภัณฑ์นั้นยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างเด่นชัด (สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน, 2567) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะทำวิจัยในประเด็นการประเมินโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการและระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขา ย้อย จังหวัดเพชรบุรีในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้า รวบรวมเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล (ภรณ์ กীরติบุตร 2558, อ้างถึงใน พัทรินทร์ อินไธ, 2558) แยกแนวทางในการประเมินประสิทธิผลได้ 3 แนวทาง ดังนี้ 1) การประเมินประสิทธิผลในแง่เป้าหมาย (the goal approach) เป็นการวัดประสิทธิผลที่อยู่บนวิธีการ และเป้าหมาย (mean and ends) ขององค์การมากกว่าการใช้เกณฑ์ที่อยู่ภายนอกองค์การมาเป็นตัววัด 2) การประเมินประสิทธิผลในแง่ของระบบทรัพยากร (the system resource approach) เป็นการพยายามหลีกเลี่ยงจุดที่มีความบกพร่องบางอย่างของการประเมินประสิทธิผลในแง่ของเป้าหมาย จะไม่ใช้การพิจารณาถึงเป้าหมายขององค์การเนื่องจากมีความเป็นไปได้ยากที่จะใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์การตั้งไว้ จึงมีการใช้แบบจำลองของระบบทรัพยากรแทน ซึ่งตั้งอยู่บนแนวความคิดว่า องค์การเป็นระบบเปิด ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในการแลกเปลี่ยน (exchanged) และการแข่งขัน (competition) 3) การประเมินประสิทธิผลโดยหลักเกณฑ์ (the multiple criteria of effectiveness) วิธีการนี้มีความเหมาะสมเป็นที่ยอมรับกันในวงกว้าง ทั้งในแง่ของนักวิชาการ และเมื่อได้นำมาใช้ในการวัดประสิทธิผลขององค์การสำหรับในทางปฏิบัติใช้ประเมินหน่วยงานต่าง ๆ ได้ กล่าวคือ ความสามารถในการผลิตและประสิทธิภาพโดยวัดจากผลผลิต ลักษณะขององค์การ และพฤติกรรมในการผลิต

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

Henri Fayol (1949) หนึ่งในบิดาแห่งการจัดการสมัยใหม่ ได้พัฒนาทฤษฎีการจัดการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารองค์กร โดยแนวคิด POCCC (Planning, Organizing, Commanding, Coordinating, Controlling) เป็นเครื่องมือที่ Fayol เสนอให้ใช้ในการบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการนี้มุ่งเน้นที่กระบวนการจัดการที่ชัดเจนและครอบคลุม ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) การวางแผน (Planning) การวางแผนถือเป็นก้าวแรกของกระบวนการบริหาร โดยผู้จัดการจะกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุและกำหนดแผนงานที่เหมาะสมในการดำเนินการ Fayol เน้นว่าการวางแผนที่ดีต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์

2) การจัดองค์กร (Organizing) เมื่อมีแผนงาน ผู้จัดการต้องจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสมทั้งบุคลากร วัสดุ และงบประมาณ เพื่อให้มั่นใจว่าทุกส่วนสามารถดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

3) การสั่งการ (Commanding) การสั่งการเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้จัดการ เพื่อให้พนักงานเข้าใจถึงเป้าหมายขององค์กรและหน้าที่ของตน Fayol ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารที่ชัดเจนระหว่างผู้จัดการและพนักงาน

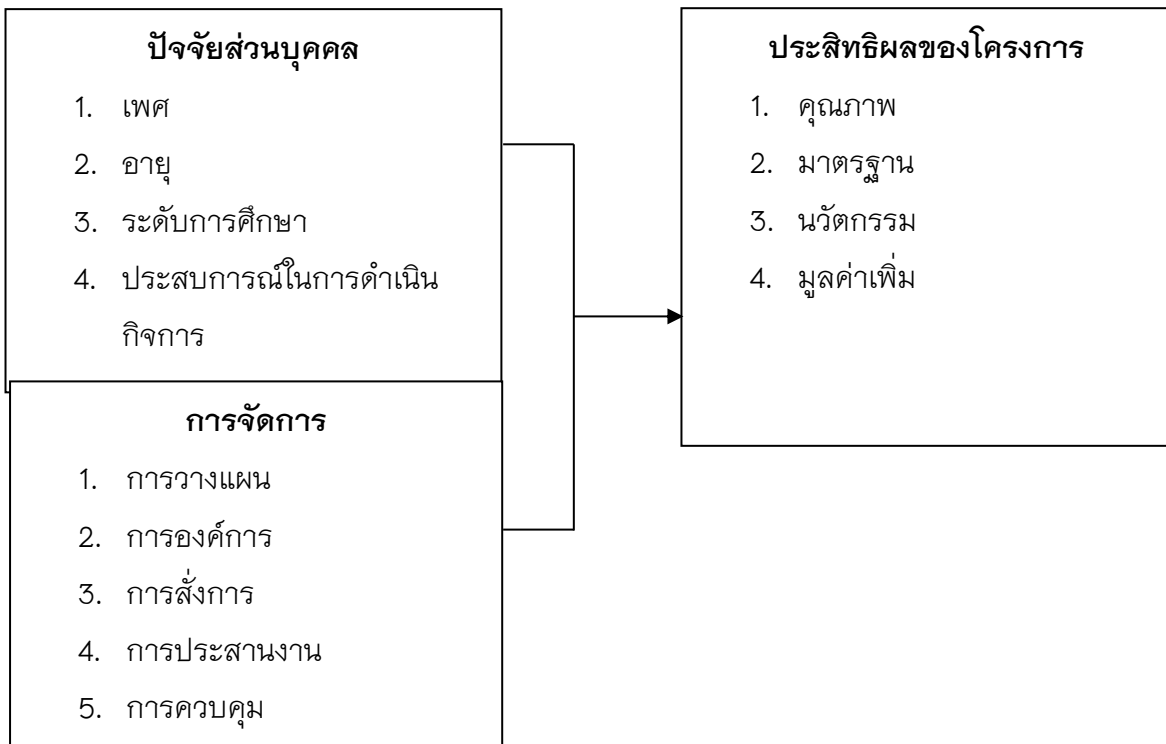
4) การประสานงาน (Coordinating) การประสานงานเป็นกระบวนการที่ช่วยลดความขัดแย้งในองค์กร โดยเชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ ให้ทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้องเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

5) การควบคุม (Controlling) การควบคุมเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการ โดยตรวจสอบว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับแผนที่วางไว้หรือไม่ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทันทีหากมีข้อบกพร่อง

ทฤษฎี POCCC ของ Fayol เป็นพื้นฐานสำคัญที่องค์กรสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ และยังเป็นแนวทางที่ช่วยให้องค์กรปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

3. ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี กรมการพัฒนาชุมชนได้สนับสนุนให้มีเครือข่ายองค์ความรู้ Knowledge – Based OTOP : KBO จำนวน 75 เครือข่าย จัดทำทะเบียนเครือข่ายองค์ความรู้ KBO สนับสนุนให้กลุ่มผู้ผลิตชุมชนมีการเรียนรู้จากเครือข่าย KBO จังหวัด พร้อมทั้งหาความต้องการของกลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) (Training Needs : TN) โดยมีหลักสำคัญ คือการเชื่อมโยงแหล่งความรู้ในท้องถิ่นและชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานด้านเทคนิคการผลิตที่เกี่ยวข้อง มีการเสริมสร้างความรู้ ทักษะและพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ให้มีความโดดเด่น มีคุณภาพมาตรฐานพร้อมที่จะจำหน่ายทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศได้ ที่สำคัญผลิตภัณฑ์นั้นยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างเด่นชัด

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษา การประเมินโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี รวมทั้งสิ้น 218 คน (ข้อมูลจากทะเบียนผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ณ วันที่ 10 กรกฎาคม 2567) โดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบทราบดีค่าประชากร จากสูตรของ Taro Yamane (จินตจุฑา จันท์ประสิทธิ์, 2559 หน้า 44–45) ได้จำนวน 142 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นแบบกำหนดข้อเลือกตอบ การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการหาค่า ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จำนวน 30 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาแปลงรหัสตัวเลข และสร้างตัวแปร แล้วบันทึกลงโปรแกรมเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที่ ค่าความแปรปรวนทางเดียว และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการศึกษารายละเอียด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับประสิทธิผลโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับประสิทธิผลโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มี 4 ด้าน ได้แก่ คุณภาพ มาตรฐาน นวัตกรรม และมูลค่าเพิ่ม ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีโดยรวม

(n=142)

ประสิทธิผลโครงการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
1. ด้านคุณภาพ	4.83	0.39	มากที่สุด	2
2. ด้านมาตรฐาน	4.35	0.62	มากที่สุด	4
3. ด้านนวัตกรรม	4.80	0.49	มากที่สุด	3
4. ด้านมูลค่าเพิ่ม	4.85	0.37	มากที่สุด	1
รวม	4.71	0.52	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 พบว่า ความเห็นของผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.52) หากพิจารณารายด้านพบว่า ประสิทธิภาพของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ด้าน โดยมีความเห็นด้านมูลค่าเพิ่ม อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.85$, S.D. = 0.37) รองลงมาคือ ด้านคุณภาพ ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.39) ด้านนวัตกรรม ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.49) และด้านมาตรฐาน ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.62) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความเห็นของผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการดำเนินกิจการ จากผลการทดสอบความแตกต่างความเห็นของผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีอายุ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับระดับประสิทธิผลโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่าในภาพรวมมี Sig เกินกว่า 0.05 แสดงให้เห็นว่าของผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีอายุ และระดับการศึกษา ที่แตกต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับระดับประสิทธิผลโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ไม่แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอ เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการดำเนินกิจการ มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลในการปฏิบัติหน้าที่
จำแนกตามเพศ

(n=142)

ประสิทธิผลโครงการ	เพศชาย		เพศหญิง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
1. ด้านคุณภาพ	4.74	0.50	4.85	0.36	-1.200	0.232
2. ด้านมาตรฐาน	3.79	0.40	4.4	0.60	-6.032	0.000*
3. ด้านนวัตกรรม	4.58	0.70	4.83	0.44	-1.578	0.130
4. ด้านมูลค่าเพิ่ม	4.75	0.41	4.87	0.36	-1.249	0.214
รวม	4.46	0.38	4.74	0.37	-3.1	0.002*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 2 ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีที่มีเพศแตกต่างกัน พบว่าในภาพรวม มีค่า Sig. ต่ำกว่า 0.05 นั้นแสดงให้เห็นว่า ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในด้านมาตรฐานแตกต่างกัน แต่ไม่แตกต่างกันในด้านคุณภาพ ด้านนวัตกรรม และด้านมูลค่าเพิ่ม

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลในการปฏิบัติหน้าที่
จำแนกตามประสบการณ์ในการดำเนินงาน

(n=142)

ประสิทธิผลโครงการ	แห่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
1. ด้านคุณภาพ	ระหว่างกลุ่ม	2.256	3	0.752	5.520	0.001*
	ภายในกลุ่ม	18.799	138	0.136		
	รวม	21.055	141			
	ระหว่างกลุ่ม	1.546	3	0.515	1.329	0.267

2. ด้านมาตรฐาน	ภายในกลุ่ม	53.515	138	0.388		
	รวม	55.061	141			
	ระหว่างกลุ่ม	4.039	3	1.346	6.286	0.000*
3. ด้านนวัตกรรม	ภายในกลุ่ม	29.551	138	0.214		
	รวม	33.590	141			
	ระหว่างกลุ่ม	2.367	3	0.789	6.543	0.000*
4. ด้านมูลค่าเพิ่ม	ภายในกลุ่ม	16.639	138	0.121		
	รวม	19.005	141			
	ระหว่างกลุ่ม	1.346	3	0.449	3.224	0.025*
รวม	ภายในกลุ่ม	19.205	138	0.139		
	รวม	20.551	141			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 3 ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมต่างกัน พบว่า ในภาพรวมมีค่า Sig. เกินกว่า 0.05 นั้นแสดงให้เห็นว่า ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในด้านคุณภาพ นวัตกรรม และมูลค่าเพิ่มแตกต่างกัน แต่ไม่แตกต่างกันในด้านมาตรฐาน

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการและระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ตารางที่ 4 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการและระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยรวม

(n=142)

การจัดการ	ประสิทธิผลของโครงการ		
	r	Sig.	ระดับความสัมพันธ์
ด้านการวางแผน	0.750	0.000**	สูง
ด้านการจัดองค์การ	0.532	0.000**	ปานกลาง
ด้านการสั่งการ	0.861	0.000**	สูง
ด้านการประสานงาน	0.791	0.000**	สูง
ด้านการควบคุม	0.821	0.000**	สูง
รวม	0.841**	0.000**	สูง

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

จากตารางที่ 4 พบว่า การวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้สถิติ Pearson Correlation ในการทดสอบที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 พบว่า การจัดการ ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์การ ด้านการสั่งการ ด้านการประสานงาน และด้านการควบคุม ทั้งโดยรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสั่งการ ด้านการควบคุม ด้านการประสานงาน ด้านการวางแผน และด้านการจัดองค์การตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการประเมินระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ได้รับการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความเหมาะสมกับการใช้งาน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค บรรลุเกณฑ์ที่มีความทันสมัย เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการต่อยอด พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจ และยังคงสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่มีหลักสำคัญคือการเชื่อมโยงแหล่งความรู้ในท้องถิ่นและชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานด้านเทคนิคการผลิตที่เกี่ยวข้อง มีการเสริมสร้างความรู้ ทักษะและพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

ให้มีความโดดเด่น มีคุณภาพมาตรฐานพร้อมที่จะจำหน่ายทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศได้ ที่สำคัญผลิตภัณฑ์นั้นยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างเด่นชัด สำหรับด้านที่เห็นน้อยที่สุด คือ ด้านมาตรฐาน ทั้งนี้อาจเกิดจากการดำเนินการขอรับมาตรฐานต่าง ๆ ที่มีความเข้มงวด ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ทันเวลาที่ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุวัฒน์ สิงทิต (2558) ได้ศึกษาถึงประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริการโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.90

ผลการเปรียบเทียบ ระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการดำเนินกิจการ (1) ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในด้านมาตรฐานแตกต่างกัน แต่ไม่แตกต่างกันในด้านคุณภาพ ด้านนวัตกรรม และด้านมูลค่าเพิ่ม (2) ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในด้านมูลค่าเพิ่มแตกต่างกัน แต่ไม่แตกต่างกันในด้านคุณภาพ มาตรฐาน และนวัตกรรม (3) ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจการต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในด้านคุณภาพ นวัตกรรม และมูลค่าเพิ่มแตกต่างกัน แต่ไม่แตกต่างกันในด้านมาตรฐาน (4) ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ของอำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ไม่แตกต่างกันในด้านคุณภาพ ด้านมาตรฐาน ด้านนวัตกรรม และด้านมูลค่าเพิ่ม

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางในการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในชุมชน ประกอบด้วย

1) การสร้างระบบสนับสนุนที่ยั่งยืน โดยจัดตั้งศูนย์กลางข้อมูลเกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ในแต่ละประเภท พร้อมคำแนะนำที่ชัดเจน เพื่อช่วยลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการขอรับรองมาตรฐาน และใช้ระบบดิจิทัล เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้ผลิตและผู้เชี่ยวชาญ

2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงนวัตกรรม โดยส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและการออกแบบสมัยใหม่ มาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งจัดโปรแกรมฝึกอบรมสำหรับผู้ประกอบการในด้านการตลาดและการวิจัยแนวโน้มผู้บริโภค

3) การสร้างความร่วมมือแบบบูรณาการ โดยสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดอย่างยั่งยืน และสร้างเครือข่าย KBO ระดับภูมิภาค เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้และการพัฒนาระหว่างพื้นที่

4) การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาเกณฑ์การประเมินผลที่ครอบคลุมและทันสมัย โดยเน้นที่คุณภาพ มาตรฐาน นวัตกรรม และมูลค่าเพิ่ม และใช้ระบบฐานข้อมูลเพื่อติดตามความก้าวหน้าและปรับปรุงแผนปฏิบัติการของโครงการตามผลการประเมิน

5) การประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย เช่น การจัดแสดงสินค้าชุมชน และการสร้างแบรนด์ผ่านช่องทางออนไลน์ และส่งเสริมการตลาดต่างประเทศด้วยการจับคู่ธุรกิจกับผู้จัดจำหน่ายในต่างประเทศ

แนวทางเหล่านี้มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในระดับท้องถิ่นให้มีความยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและตลาด โดยเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วนเพื่อสร้างผลกระทบเชิงบวกในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ข้อเสนอแนะจากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี คือ การดำเนินโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ ควรมีการเชื่อมโยงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการรับรองมาตรฐาน เพื่อให้ข้อมูลสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่มาตรฐานต่าง ๆ กำหนด ซึ่งจากตารางที่ 4.4 จะพบว่า ผู้ผลิต และผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มีความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวอยู่ในระดับน้อยกว่าเรื่องอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตลาดต้องการ เช่น ประเภทของผลิตภัณฑ์ การนำไปใช้ประโยชน์ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ต้องการของตลาดในปัจจุบันและในอนาคต เป็นต้น ซึ่งอาจเป็น

ปัจจัยที่ทำให้ระดับประสิทธิผลของโครงการมากยิ่งขึ้น และเป็นอีกแนวทางในการนำไปศึกษาวิจัย เพื่อขยายแนวคิดในการวิจัยให้กว้างขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2566). แนวทางการดำเนินกิจกรรมตามแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ ประจำปี 2566. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานวิเคราะห์งบประมาณ กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2566). แผนปฏิบัติการราชการระยะ 5 ปี พ.ศ.2566 – 2570 ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ดีไซน์ แอนด์พริ้นท์ติ้ง.
- กานต์กมล สุภาแดง. (2559). การจัดการการปลูกมันฝรั่งของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- จินต์จุฑา จันท์ประสิทธิ์. (2559). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของบุคลากรทางการศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- พัชรินทร์ อินไธ. (2558). การประเมินประสิทธิผลโครงการตามยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน. การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน. (2567, 20 กรกฎาคม). ฐานข้อมูลเครือข่ายองค์ความรู้ KBO (Knowledge – Based OTOP : KBO). สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน. <https://cep.cdd.go.th/otop-data>
- อนุวัฒน์ สิงทิต. (2558). ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. การค้นคว้าอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.